

Николайчук Ю. ст. магістратури історико-філологічного факультету;
науковий керівник – Груба Т. Л., д.пед.н., професор кафедри української мови та літератури (Міжнародного економіко – гуманітарного університету імені академіка С. Дем'янчука, м. Рівне)

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ СТАРШОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.

***Анотація.** Матеріал присвячено аналізу дистанційного навчання української мови у старших класах, схарактеризовано особливості використання інформаційно-комунікаційних засобів навчання української мови в старших класах в умовах дистанційної освіти, подано окремі аспекти щодо підготовки та проведення уроків української мови в старшій школі в режимі дистан-ційного навчання.*

***Ключові слова:** дистанційне навчання, інформаційно-комунікативні засоби навчання, моніторинг, комп'ютерні технології.*

***Abstract.** The material is devoted to the analysis of distance learning of the Ukrainian language in graduation classes in the conditions of distance learning, the peculiarities of the use of information communicative means of teaching the Ukrainian language in the graduation classes, in the conditions of distance education are characterized. Some aspects of the preparation and conduct of Ukrainian language lessons in graduation classes at the present stage of education reform in Ukraine are presented.*

***Key words:** distance learning, information and communication tools, monitoring, computer technology.*

Постановка проблеми. Динаміка розвитку сучасних загальноосвітніх закладів, реалізація визначених чинними програмами з української мови завдань передбачають використання інформаційно-комунікаційних засобів навчання української мови, що забезпечуватимуть розвиток інтересу учнів до предмета, привчатимуть продуктивно оперувати новими технологіями в галузі освіти У зв'язку із цим особливого значення набуває використання інформаційних технологій на уроках української мови в старших класах як допоміжний навчальний ресурс, особливо в період карантину.

Актуальність статті. Хоча про дистанційне навчання та використання сучасних технологій на уроках української мови детально представлено в наукових розвідках Г. Даценко, Г. Євсеева, А. Кармановського, до сьогодні питання вивчення української мови в школі в старших класах в умовах пандемії не є достатньо дослідженим. Окремі аспекти навчання української мови в старших

класах та сучасні підходи до використання засобів навчання вже досліджували такі науковців, як О. Андрієць, Т. Груба, Л. Масенко, В. Микитюк, М. Пентилюк, Л. Попова, С. Романовський, І. Хом'як.

Якщо спробувати узагальнити вітчизняні педагогічні праці, в яких розкриваються питання теорії і практики дистанційного навчання, виділимо кілька напрямів здійснених наукових досліджень, а саме: наукове забезпечення дистанційної професійної освіти, проблеми та напрями досліджень цієї галузі (В. Биков, Л. Лещенко, М. Михальченко та ін.); організаційно-педагогічні основи дистанційної освіти за кордоном та в Україні, підходи до реалізації (Н. Корсунська, В. Олійник, П. Таланчук, М. Танась, О. Третяк, В. Шейко, та ін.); місце Інтернет у сучасному суспільстві, психолого-педагогічні аспекти і технології створення дистанційного курсу (В. Кухаренко, Т. Олійник, А. Петренко та ін.); можливості й перспективи дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України та за кордоном (Р. Гуревич, В. Жулькевська, І. Клименко, К. Корсак та ін.).

Метою статті є аналіз використання сучасних інформаційно-комунікаційних засобів у процесі вивчення української мови в старших класах в період дистанційного навчання в Україні.

Виклад основного матеріалу. Сьогоднішня соціально-культурна, глобальна ситуація в світі змусила переосмислити освітній процес в Україні та світі. За кілька місяців карантину, освітня система України змушена була перейти на онлайн форму навчання, або комбіновану, що теж включає її в свою основу.

За результатами національного опитування батьків та школярів в 2020 році, близько 70 % батьків та дітей були повністю задоволені шкільною дистанційною освітою. Варто зауважити, що 27 % батьків наголосили, що педагогічний склад шкіл показав себе на високому рівні. Натомість 19, 3 % засвідчили, що їх не влаштовує система дистанційного навчання [1–7]. Звичайно, на формування їхньої думки вплинула низка причин: брак досвіду у роботі в дистанційній формі як зі сторони учнів, батьків – так і педагогів. Неякісний інтернет, або взагалі його відсутність, часткова безвідповідальність школярів або нестача творчого підходу та інше.

Важливо наголосити, що вже з 1 вересня 2020 року українські заклади освіти змогли освоїти всі необхідні платформи та створити дистанційну базу, щоб працювати в період посиленого карантину, чи загрози епідеміологічного вибуху. Практикується і «змішана» форма навчання в регіонах, які потрапили до помаранчевої зони і є загроза потрапити до червоної зони поширення карантинного режиму. Комбінована форма навчання в школах, де учні певний період навчаються в школі в звичній формі, а коли мусово переходять на недовготривалий карантин та навчаються на дистанційній основі – формат навчання «змішаного» типу і він теж вимагає певних підходів та навиків.

Сучасний педагогічний процес в умовах дистанційної освіти базується на положеннях Наказу № 466 від 25. 04. 2013 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» [1, с. 1] та із змінами, які були внесені згідно з Наказом

Міністерства освіти і науки № 1115 від 08. 09. 2020 [2, с. 1]. Відповідно пункт 4 регламентує необхідність закладам освіти всіх освітніх рівнів забезпечити впровадження дистанційної форми навчання.

Безумовно, комп'ютерні технології впевнено увійшли до арсеналу засобів навчання. Нині зрозуміло, що поліпшити якість, підвищення активність і забезпечити індивідуалізацію навчання у середній школі можна, лише застосовуючи комп'ютерні технології, елементи дистанційної освіти разом із традиційними методами педагогіки. Запровадження технологій дистанційного навчання для всіх видів і форм освітньої діяльності має розширити доступ різних категорій учнів шкіл [5, с. 2].

ЗНО з української мови і літератури є обов'язковим ЗНО і організація дистанційного навчання із цих шкільних предметів – одне із найважливіших завдань в освітньому процесі сьогодення. Викладач української мови має вільно працювати у таких освітніх платформах, як Google Classroom, Zoom, На урок та ін.

Цими платформами створені належні умови для дистанційного навчання в середній та вищій школах для ґрунтовного вивчення української мови. Вчитель може змістовно провести урок, оскільки ці платформи містять як дошку для записів, де вчитель має змогу написати тему, пункти теми, нові терміни з української мови. Вчитель має можливість продемонструвати наочно тематичну презентацію та завдання для учнів, щоб перевірити якість засвоєння матеріалу. Суттєво наголосив Андрій Кармановський на питанні організації дистанційного навчання: «В основному технології дистанційного навчання включають в себе форми, методи, які розроблені і представлені навчально-методичними матеріалами, організацією взаємодії викладача і учнів, атестації і моніторинга (постійного контролю) діяльності всіх учасників процесу навчання, а також використання в навчанні активних методів, які являють собою організаційні форми проведення навчальних занять» [8, с. 4].

Під час підготовки до уроку онлайн в режимі прямої трансляції (вибірної), учень та вчитель мають бути забезпечені відповідним технічними обладнанням (ноутбук, планшет, або комп'ютер з веб-камерою), мати підключення до інтернету. Наступна умова: всі учні повинні в призначений час приступити до роботи. Під час навчального процесу між вчителем та учнівською аудиторією існує безпосередній зв'язок: пряма відео трансляція, демонстрування презентації, обмін документами Microsoft Office; демонстрування робочого столу або активних програмних додатків із комп'ютера вчителя.

Надзвичайно важливо під час вивчення української мови, в дистанційній формі, є проведення дискусій, диспутів, прес конференцій, інтерв'ю тощо. Сучасні технології навіть в умовах дистанційного навчання дають можливість їх проводити та цим самим – підвищувати зацікавленість у навчанні й долають перешкоди, що уповільнюють розвиток здатності до комунікації. Пропонуємо такі теми для розвитку навиків комунікації в старшокласників під час уроку з української мови, або ж під час проведення комбінованих уроків: «Формування лексикологічної

компетентності в процесі навчання української мови», «Їх іменами славиться наш край: Тарас Шевченко та Іван Їжакевич», «Образ міста у творчості Олеса Ульяненка» тощо.

Під час проведення дистанційного уроку з української мови особливо важливо звернути належну увагу як вчителю, так і учням на правильність усного мовлення. Формування в усному мовленні умінь і навичок потрібно супроводжувати серією вправ, за допомогою яких відбувається опитування граматичного ладу мови. Обираючи тему, потрібно звернути увагу на відмінювання іменника та прикметника, творення вищого і найвищого ступенів порівняння прикметників, особливості вживання дієприкметника й дієприслівника, а також на вживання службових частин мови. Це саме той матеріал, який потрібний для побудови висловлювання, оскільки незнання його не можна компенсувати за допомогою словників, навіть найсучасніших.

На сьогодні для організації дистанційного навчання з української мови є чимало електронних ресурсів, які дозволяють вчителям – словесникам якісно підготуватися до уроку – онлайн. Зокрема, варто зацентувати увагу на Офіційному Сайті Олександра Авраменка – доцента Київського університету імені Бориса Грінченка: <http://xn--80aafnzkiim.xn--j1amh/>; <http://ippo.kubg.edu.ua/ ekspres-uroky>. Науковцем розроблені, впорядковані, систематизовані уроки з української мови. Під час підготовки до уроку-онлайн тут представлена базова інформація для проведення уроків. Літератор та мовознавець О. Огієнко зазначав про важливу роль самого вчителя у процесі дистанційного навчання: «Основою методологічної системи дистанційного навчання є створення навчально-інформаційного середовища, що включає в себе все те найкраще, що було нагромаджено інноваційної педагогікою, та підготовки майбутніх вчителів з врахуванням сьгоднішніх вимог, соціальних перспектив, інформаційних і комунікаційних технологій. Таке середовище надає унікальні можливості отримання знань як самостійно так і під керівництвом викладача, що надають науково-методичну допомогу на всіх етапах самостійної роботи». [9, с. 61]

Доречним для старшокласників при опрацюванні нового матеріалу та повторення вивченого є ресурс <https://webpen.com.ua>. Тут наявні завдання для самоперевірки з української мови. Якщо учнем / ученицею зроблені якісь помилки чи виникли складнощі при виконанні завдань, то даний ресурс містить категорію «Підказка», яка автоматично ознайомлює учня/ученицю із тим матеріалом, з яким виникли труднощі при виконанні. Принципи створенні також і інші ефективні навчальні контенти з української мови: TED-ED lessons, «Книга-мандрівка. Україна», Ukraine WOW та «Українер». Даний ресурси є хороша альтернатива при самостійній підготовці до зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) з української мови. В більшій частині вони створенні для поглиблення учнями знань та систематизації їх і доповнюють дистанційні уроки з вчителем. Завдяки цим розробленим платформам учні мають можливість у зручний час займатися самоосвітою та працювати над рівнем своїх знань із української мови.

Висновки та пропозиції. Отож, дистанційне навчання – це форма навчання, яка є альтернативною в умовах сучасної ситуації в світі. Головне завдання даної форми освітнього процесу – це донести знання учням на базі шкільної програми. Варто зауважити, що на сьогодні створено чимало навчальних платформ та інтернет-ресурсів, які дозволяють учням працювати, як дистанційно з вчителем, так і додатково опрацьовувати навчальний матеріал. Уроки з української мови є одними із найважливіших уроків для старшокласників, оскільки ЗНО з цієї дисципліни є обов’язкове. Під час дистанційного навчання вчителям української мови мають можливість самостійно продумувати форму проведення, тип уроку. Головне завдання вчителя – це підтримка інтересу учнів до навчання гуманітарних дисциплін. Часто під час підготовки до дистанційного уроку-учні самі рекомендують вчителю ідеї щодо проведення виду уроку, який буде сприйматися цікавіше. Наприклад, коли вивчаєм творчість Т. Г. Шевченка під час проведення інтегрованого уроку української мови і літератури за темою «Сторінки життя великого Кобзаря» доречно провести онлайн прес конференцію, де учні можуть підготувати доповіді, а основні цікаві моменти обговорити між собою, продемонструвати презентації про життя та творчості Кобзаря. Варто зауважити, що дистанційне проведення уроків із української мови розвиває усне мовлення, його грамотність та комунікативність у учнів. Вчителем має бути продумані вправи на формування в усному мовленні навичок правильності вимови, говоріння. Безумовно, підготовка до ЗНО є важкий та тривалий процес, як для старшокласників, так і для вчителя, а в умовах дистанційного навчання – це відповідальний процес, який вимагає взаємної співпраці вчителя та учнів. Сподіваємося, що будуть розроблені і інші платформи для навчання з української мови, які зможуть ще якісніше пришвидшити процес навчання та підготовки учнів до ЗНО, а вже звичні навчальні платформи удосконаляться і працювати в них буде ще якісніше та оперативніше. На сьогодні – це є одне із самих основних завдань МОН України на перспективу.

1. Наказ Міністра освіти і науки України від 25.04.2013 № 466 Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 30 квітня 2013 р. За № 703/23235. **2.** Наказ МОН від 08.09.2020 №1115 «Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти». **3.** Биков В. Інформатизація загальноосвітньої і професійно-технічної школи України: концептуальні засади і пріоритетні напрями. *Професійна освіта: педагогіка і психологія*. За ред. Т. Левовицького, І. Зязюна, Н. Ничкало. Київ, 2003. №4. 501 с. **4.** Груба Т. Теорія і практика формування мовної особистості учнів старшої школи на уроках української мови (профільний рівень): монографія. Київ: Інтерсервіс, 2018. 336 с. **5.** Гуревич Р. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах. За ред. С. Гончаренка. Київ: Вища школа, 1998. 229 с. **6.** Євсеев Г. Реалізація державної мовної політики в Україні в контексті української національної ідеї. *Вісник Придніпровської державної академії*, 2011. С. 22–29. **7.** Жулкевська В. Використання інформаційних технологій навчання нового покоління у практиці викладання іноземних мов. *Науковий вісник Закарпатського художнього інституту*. 2010. № 1. С. 247–253. **8.**

Кармановський А. Формування готовності студентів до навчання в умовах дистанційного навчання. Автореферат. Сочі, 2011. 35 с. **9.** Огієнко О. Дистанційна педагогічна освіта. К., 2012. 63 с. **10.** Корсак К. Освіта, суспільство, людина в ХХІ столітті: інтегрально-філософський аналіз: Моногр.; Ін-т вищ. освіти АПН України. К.: Вид-во НДПУ імені М. Гоголя; Ніжин, 2004. 221 с. **11.** Корсунська Н. Технології дистанційного навчання. *Збірник наукових праць Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми.* Частина І. Вінниця: ВДПУ, 2002. С 45–50. **12.** Кухаренко В. Педагогічна підготовка навчального інженера. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету.* 2019. Вип. спецвип. С. 161–174. **13.** Лавренко В. Інноваційний і традиційний підходи у викладанні лінгвістичних дисциплін. *Дивослово.* № 2 (755), 2020. С. 2 – 5. **14.** Масенко Л. Мовна ситуація України з погляду соціолінгвістів. *Дивослово.* № 10 (763), 2020. С. 24 – 28. **15.** Микитюк В. Інтеграція в навчання, а не знищення української літератури. *Дивослово.* № 6 (759), 2020. С. 16–21. **16.** Михальченко М., Губерський Л., Андрущенко В. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія. К.: Генеза, 2006. 389 с. **17.** Клименко І. Лексичні трансформації при передачі англійської політичної термінології українською мовою. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету.* 2012. Вип. 8. С. 84–90. **18.** Олійник В. Відкрита освіта й освітні зміни. Дистанційна освіта у світі на сучасному етапі. *Управління освітою. Часопис для керівників освітньої галузі.* 2011, серпень. № 16 (268). С. 4–6. **19.** Олійник Т. Використання інформаційно-комунікаційних технологій для оцінювання рівня навчальних досягнень студентів ВНЗ. *Інформаційні технології і засоби навчання.* 2014. Т. 42, Вип. 4. С. 85–93. **20.** Пентилук М., Карманов С., Горошкіна О. Практикум з методики навчання української мови. К.: Ленвіт, 2003. 302 с. **21.** Петренко А. Обучение иностранных учащихся русскому языку и литературе в виртуальной образовательной среде. ПГУ., 2019. 211 с. **22.** Романов С. Принагідні зауваги до стандартизованих стандартів. *Дивослово.* № 6 (759), 2020. С. 23–24. **23.** Таланчук П., Кольченко Н., Нікупіна Г. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтеграційному освітньому середовищі: навч.-метод. посіб. К., 2004. 238 с. **24.** Танась М. Диструкційне навчання: рекомендовані бібліографічні покажчики (2000 – 2011 рр). Упоряд.: Боровенська К. О., Українцева О. А.: Наукова бібліотека ДонДТУ, Довідково-бібліографічний відділ. Алчевськ: ДонДТУ; 2011. 19 с. **25.** Третяк О. Застосування інноваційних педагогічних технологій. Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі. К.: «Педагогічна думка», 2011. 402 с. **26.** Хом'як І. Атрибутивна функція мови. *Дивослово.* № 9 (762), 2020. С. 41–46. **27.** Шейко В. Формування основ та культури доби цивілізаційної глобалізації (др. пол. ХІХ – поч. ХХІ ст): монографія. К., 2004. 431 с. **28.** Дослідження стану реалізації дистанційного навчання в Україні (березень - квітень 2020). URL: <http://prosvitcenter.org/doslidzhennia-dystancinoi-osvity-2020>. **29.** <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navclialni-programi>. **30.** <http://xn-80aafnzkiijm.xn--j1amh/>. **31.** <http://ippo.kubg.edu.ua/ekspresuroky>. **32.** <https://webpen.com.ua>.